

Andragogo vaidmenų raiška modernioje visuomenėje

Kęstutis Trakšėlys¹, Rūta Marija Andriekienė²

¹ Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Edukologijos katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, kestutistrak@gmail.com

² Klaipėdos universitetas, Tęstinių studijų institutas, Andragogikos katedra, Sportininkų g. 13, 92257 Klaipėda, ruta.andriekiene@ku.lt

Anotacija. Straipsnyje analizuojama, kaip modernioje visuomenėje reiškiasi suaugusiųjų švietimas. Moderni visuomenė sureikšmina švietimą, nes jis suteikia galimybę tobulėti, socialinį mobilumą, karjeros galimybes. Suaugęs asmuo tokioje visuomenėje jaučiasi nesaugus, tad geras išsilavinimas tampa ir socialinio saugumo garantu. Nuo to, kaip visuomenėje yra organizuotas švietimas, priklauso ir švietimo paslaugų kokybė bei nauda, ir tikslingumas. Kad suaugusiųjų švietimas taptų profesionalus, šia veikla turi užsiimti suaugusiųjų švietėjas profesionalas – andragogas. Straipsnyje pristatomi ir, remiantis moksline literatūra, aptariami andragogo vaidmenys ir jų funkcijos. Andragogų vaidmenys, jų analizė labai aktuali andragogų profesionalizacijai, nes Lietuvoje dar nėra įteisinta andragogo pareigybė, tačiau pati veikla realiai egzistuoja. Tad šiame straipsnyje ir pateikiami bei analizuojami heterogeniniai andragogų vaidmenys šiandienėje besikeičiančioje suaugusiųjų švietimo realybėje, jų reali raiška įvairiose kitose suaugusiųjų švietimo veikėjų pareigybėse.

Esminiai žodžiai: *andragogas, andragogo vaidmenys, moderni visuomenė.*

Įvadas

Daugelis mokslininkų (Carrol, 2000; Bourdieu, 1989 ir kt.) modernią visuomenę dar vadina žinių visuomenę, nes šiuolaikinės technologijos keičia darbo pobūdį ir santykius, visuomenės raidoje kinta žmonių tarpusavio santykiai, asmens vaidmuo visuomenėje, interesai bei nuostatos. Tokioje visuomenėje žinios tampa vis didesne vertybe ir asmens saviraiškos sąlyga. Šį itin svarbų šiuolaikinės visuomenės bruožą atspindi mokymasis visą

gyvenimą. Taigi asmens mokymasis nėra baigtinis reiškinys – jis tęsiasi visą gyvenimą. Tai ypač ryšku pastaraisiais dešimtmečiais, esminiams pokyčiams vykstant vadyboje, kada akcentuojama kokybės vadyba, organizacinė elgsena ir kultūra, darbo efektyvumas, technologinė sparta ir konkurencija. Spartūs globaliniai, technologiniai ir darbo pobūdžio pasikeitimai kelia natūralų poreikį žmonėms nuolat mokytis. Įvairių šalių švietimo ir verslo organizatoriai kelia sau uždavinius efektyviam mokymosi galimybių tinklo sudarymui visoje šiuolaikinį žmogų supančioje aplinkoje, visais jo gyvenimo tarpsniais. Nuolatinis mokymasis tampa ne vien saviugdos poreikių patenkinimu, bet ir ekonominių aplinkybių diktuojama būtinybe.

Todėl itin aktualu, kad suaugusiųjų švietimas taptų profesionaliu, reikalingu ir naujingu socialiniu reiškiniu. Norint laiduoti ir užtikrinti kokybišką suaugusiųjų švietimą, dera šią veiklą patikėti profesionaliam suaugusiųjų švietėjui – andragogui.

Suaugusiųjų mokymosi ypatumai įvairiais suaugusiojo gyvenimo tarpsniais ir įvairiuose kontekstuose nagrinėti daugelio tiek užsienio, tiek Lietuvos mokslininkų (Trakšėlys, 2011; Juozaitienė, Juozaitis ir Lukošūnienė, 2008; Knowles, Holton ir Swanson, 2007; Andriekienė, Anužienė, 2006; Teresevičienė, Gedvilienė ir Zuzevičiūtė, 2006 ir kt.).

Andragogui kaip profesionaliam suaugusiųjų švietėjui priskiriami lektoriaus, analitiko tyrėjo, organizatoriaus (vadybininko), konsultanto, tutoriaus / mentoriaus vaidmenys. Andragogo vaidmenų heterogeniškumą modernioje visuomenėje analizavo R. M. Andriekienė ir B. Anužienė (2006), M. Teresevičienė, G. Gedvilienė ir V. Zuzevičiūtė (2006), R. M. Andriekienė (2011), B. Jatkauskienė ir E. Jatkauskas (2010), K. Trakšėlys (2012) ir kt.

Siekiant kokybiškai teikti suaugusiųjų švietimo paslaugas, kinta ne tik andragogo vaidmenys, bet ir visa jo veikla, nukreipta į besimokančio suaugusio žmogaus, gyvenančio konkurencingoje, individui vis naujus iššūkius keliančioje, besiintegruojančioje į Europos Sąjungą visuomenėje. Tačiau šiandien pasigendama išsamesnių mokslininkų ir praktikų diskusijų andragogų atliekamų heterogeninių vaidmenų tema. Tai suponuoja **mokslinę problemą**: kokie yra šiandienos andragogo atliekami vaidmenys ir kaip jie reiškiasi modernioje visuomenėje?

Šio straipsnio **objektas** – andragogo vaidmenų raiška.

Tikslas – atskleisti andragogo vaidmenų raišką modernioje visuomenėje.

Uždaviniai:

1. Išnagrinėti suaugusiųjų švietimo konceptą bei raišką modernybės ir vėlyvosios modernybės teorijose.
2. Išanalizuoti andragogo vaidmenų heterogeniškumą ir raišką.

Straipsnyje laikytasi šių metodologinių nuostatų:

- *Modernizacijos teorijos* (Bauman, 2007; Giddens, 2000; Beck, 1992; Habermas, 1981), analizuojant suaugusiųjų švietimą, leidžia suprasti švietimo instituto reikšmę modernioje visuomenėje. Vadovautasi nuostata, kad modernioje visuomenėje švietimas yra socialinio saugumo garantas, nes apsaugo individą nuo įvairių

rizikos veiksnių ateityje. Švietimas tampa pagrindiniu veiksniu, užtikrinančiu socialinį mobilumą.

- *Kapitalo teorija* (Bourdieu, 1989). Dalyvavimas individo reprodukcijos procese ir švietimo sistemoje, remiantis šia teorija, yra apibrėžtas pagal individo įpročius (lot. *habitus*) ir pagal tai, kas atitinka individo socialinį statusą. Įpročius ir socialinio statuso reikalavimus paprastai įdiegia visuomenė, darydama tam tikrą įtaką. Ypač švietimo prieinamume ir lygiateisiškame dalyvavime švietimo sistemoje akcentuojamas kultūrinis kapitalas, nes jis kur kas svarbesnis nei tėvų socialinė ir ekonominė padėtis.
- *Humanistinio ugdymo teorija* (Rogers, 1973) kaip priimtinausio laisvojo ugdymo paradigmos konkretinimo koncepcija, pabrėžia kiekvieno asmens vientisumą, kuris būtinas realizuojant save kaip asmenybę, o ypač kiekvieno individo potencialo saviaktualizacijai; koncepcijos pagrindinis principas – žmogaus siekis visiškai save realizuoti ir prisiimti atsakomybę už asmeninį tobulėjimą, veiklą.

Suaugusiųjų švietimo konceptas ir raiška modernybės bei vėlyvosios modernybės teorijose

Modernybės teorijose svarbiausia vieta tenka pačios modernybės sampratai. Modernybės samprata žmoniškosios minties istorijoje patyrė ne vieną transformaciją. Terminas „modernus“ yra daug senesnis nei „modernybės“ sąvoka. V. Kavolis (1996) pažymi, kad šiandienė modernybės samprata kilusi iš Vakarų. Modernybės projektas XVIII a. buvo suvokiamas kaip elitinis, europocentrinis, ideologiškai homogenizuojantis. Jis stengėsi visus traktuoti vienodai, nepripažindamas esminių skirtumų tarp žmonių ir laikydamas prietarais, atgyvenomis jų pastangas išsaugoti skirtumus. Modernybė – tai pokyčių ir krizės istorinė bei polemiška struktūra, atsiradusi Europoje tik XVI a. Ji reiškė dabartį, o įsigalėjo XIX a. XVII–XVIII a. modernybė reiškė geresnę visuomeninę tvarką. Nuo XIX iki XX a. paskutiniojo trisdešimtmečio modernybei prilygo Vakarų modelis, o XX a. pabaigoje atsisakoma modernybės universalizmo (Appleby, Hunt, Jacob, 1998). Modernybė nėra analizės konceptas, nėra kokių nors modernybės taisyklių, o tik bendri modernybės bruožai (Bourdieu, 1989). Kitaip tariant, nėra modernybės teorijos, o tik jos logika arba ideologija. Daugelis autorių (Baudrillard, 2005; Carrol, 2000; Giddens, 2000; Habermas, 1981 ir kt.) daro išvadą, kad modernybė „visada buvo reliatyvi sąvoka“. Visos Vakarų visuomenės vis dar yra moderniosios visuomenės, nes nėra judėjimo, peržengiančio moderniąją realybę, nes nėra jokių aiškių pagrindinių lūžių, veikiau esama pagrindinių institucijų transformacijos (Bec, 1992).

Straipsnyje, be modernybės sąvokos, taip pat vartosime ir A. Giddenso¹ (2000) vėlyvosios (brandžiosios) modernybės sąvoką.

Mokslinėje literatūroje (Ališauskas, 2010; Bauman, 2007 ir kt.) paprastai aptinkame tokius modernybei priskiriamus bruožus:

1. Žinių ir žinojimo fenomeną, kuris labiausiai veikia civilizacijos dinamiką; masinį mokymąsi. Žinojimas, išsilavinimas tampa preke, vartotojiška visuomenė iš išsilavinimo tikisi naudos;
2. Griaunamos pamatinės ir tradicinės žinios; kinta socialiniai, kultūriniai ir ekonominiai santykiai; visuomenė atsisako institucinio sukaustymo, kinta socialinių institutų sąranga ir tikslai;
3. Refleksiškumas ir individo autonomija akcentuoja kiekvieno socialinio veikėjo ar pavienio individo gebėjimus derinti savo veiksmus, elgtis tikslingai ir atsakingai;
4. Įsigali vartotojiškas, naudos siekimo požiūris į visuomenę ar į jos atskiras bendruomenes;
5. Formuojasi nauja socialinės struktūros samprata. Suvokiama, kad socialinės struktūros ir veikėjai yra vienodai svarbūs, nes socialinės struktūros ir yra kuriamos tų veikėjų.

Vakarietiškojo tipo visuomenių modernybės teorijos suprantamos kaip procesas, dėl kurio besivystančios visuomenės artėja prie išsivysčiusių visuomenių, pasiekdamos tam tikrą ekonominį augimo lygį, tam tikrą visuomenės dalyvavimo lygmenį ar demokratijos raidos tarpinį, suteikdamos individams daugiau fizinio, socialinio ir ekonominio mobilumo. Modernioje visuomenėje vienas iš pagrindinių veiksmų, skatinančių ir užtikrinančių individo mobilumą, turėjo tapti švietimas.

Visuomenės modernizacijos procesas neatskiriamas nuo gyvenamojo pasaulio, todėl ir organizuotas socialinio gyvenimo modelis apima tris dimensijas: kultūrą, visuomenę, asmenybę (Giddens, 2000). Vadovaujantis J. Habermaso (1981) teorine prieiga, galima daryti išvadą, kad švietimas modernioje visuomenėje turėtų užtikrinti visuomenės stabilumą ir vienodas vertybines orientacijas. O tai galima pasiekti per socialinę integraciją, kuri apibrėžiama kaip žmonių socialiniai santykiai, susiję su gyvenamuoju pasauliu, ir pasiekiami per komunikacinį konsensų bei socialinę integraciją, susietą su socialinių institutų sistema. Švietimas, būdamas socialinis institutas, privalo atlikti integracijos

¹ Vėlyvosios modernybės terminas vartojamas kaip bendrasis terminas, apibūdinantis visuomenės raidos pakopas. Ji vadinama įvairiais terminais: brandžioji modernybė (A. Giddens), refleksyvioji modernizacija (U. Beck, A. Giddens), vėlyvasis kapitalizmas (A. Giddens), antroji modernybė (U. Beck, H. Klotzas). Nors terminai skiriasi tam tikrais aspektais ir akcentuoja specifinius šiuolaikinės visuomenės bruožus, bet visos sąvokos apibūdina tą pačią XX a. antrosios pusės išsivysčiusių postindustrinių visuomenių raidos pakopą, kuri tam tikrais aspektais dar vadinama postmodernybe. Anot U. Beck, „teoriniu ir empiriniu požiūriu visos Vakarų visuomenės vis dar yra „moderniosios“ visuomenės: nėra judėjimo, peržengiančio moderniąją realybę, nes nėra jokių aiškių modernybės pagrindinių principų lūžių, o veikiau pagrindinių modernybės institucijų transformacija. Todėl mes esame liudininkai to, kas yra vadinama antroji modernybė“ (cit. iš Leonavičius, 2007).

ir socializacijos funkciją, nes tik taip bus pasiektas sutarimas tarp visuomenės narių, išlaikomos normos ir vertybės.

Modernusis pasaulis sureikšmina suaugusiųjų švietimą ir skiria jam ypatingą dėmesį. Suaugusiųjų švietimas turi tapti vienintele ir pagrindine priemone, padedančia iš bet kurio socialinio sluoksnio pakilti į aukštesnį, gauti geresnę darbą, padidinti pajamas ir t. t. Modernios visuomenės tikslas – suteikti vienodas galimybes individui mokytis ir atitikti gyvenamojo laikotarpio poreikius. Modernybėje švietimas turėtų tapti socialinio saugumo pagrindu, nes apsaugotų individą nuo įvairių socialinių rizikos veiksnių ateityje. Neįgijęs tam tikros pakopos išsilavinimo, individas netenka galimybės užimti tam tikras socialines pozicijas. T. Brameldo (cit. iš Alšauskas, 2010) nuomone, švietimas yra visuomenės keitimo aikštelė. Anot autoriaus, švietimas atlieka du pagrindinius vaidmenis: užtikrina kultūros tęstinumą ir keičia kultūrą. Individas, įgijęs tinkamą išsilavinimą, gali sėkmingai konkuruoti darbo rinkoje ir taip užsitikrinti gerovę dabar ir ateityje. Vėlyvosios modernybės visuomenėse dėl pakitusių ekonominių ir socialinių visuomenės raidos sąlygų yra keliami reikalavimai sudaryti ir plėtoti visoms socialinėms grupėms prieinamą švietimą. Individo gyvenimo kokybė ir galimybės dažnai priklauso nuo to, kaip visuomenėje yra organizuotas švietimas ir kaip savo funkcijas atlieka švietimo instituto veikėjai.

Modernios visuomenės susiduria su prieštaringa situacija. Viena vertus, visuotinis modernių visuomenių švietimas sukuria geresnes socialinio mobilumo sąlygas, kita vertus, pagal kokius nors socialinius parametrus dominuojantis elitas riboja visuomenės galimybių struktūrą (Leonavičius, 2011). Kiekvienoje situacijoje atsiranda nelygybių, kurias taisant atsiranda naujų nelygybių tarp turinčiųjų ir neturinčiųjų šalių. Ir, kaip pastebi autorius, ne nelygybė yra problema, bet dominavimas. Modernioje visuomenėje teisingumas reikalautų, kad jokia visuomeninė gerovė nebūtų naudojama kaip dominavimo priemonė. Todėl ir pradiniam švietimo etape turi būti užtikrintas tam tikras „paprastos lygybės“ lygis, minimalūs mokymosi standartai ir t. t. Tačiau, nors ir pripažįstame, kad visuotinis mokymasis ir švietimo prieinamumas yra vėlyvosios modernybės bruožas, tačiau nevertėtų pervertinti šių tendencijų, kadangi gyvenant kapitalizmo sąlygomis, atsiranda ekonominiai, socialiniai veiksniai, ribojantys asmenų mokymosi galimybes.

Taigi, kaip jau minėta modernios visuomenės suaugusiųjų švietimas, jo kaita yra veikiami savito, sudėtingo įvairių ekonominių, socialinių ir kultūrinių veiksnių komplekso, o švietimas savo ruožtu užtikrina grįžtamąjį poveikį įvairioms visuomenės gyvenimo sritims. Mokslininkų (Leonavičius, 2011; Tolutienė, Jovarauskaitė, 2011) manymu, modernybės švietimo sistema ir jos kaita yra tiesiogiai susijusi su visuomene, kuri įvairiose sociologijos teorijose vadinama žinių visuomene bei vartotojiška visuomene. O tokioje visuomenėje neišvengiamai keičiasi švietimo paskirtis, prieinamumas, švietimo veikėjų vaidmuo ir svarba.

Todėl ir Lietuvoje, atkūrus nepriklausomybę ir atsižvelgiant į pokyčių padiktuotas tendencijas bei problemas, atsirado poreikis iš esmės pertvarkyti Lietuvos politinį, so-

cialinį ir ekonominį gyvenimą. Pokyčiai, vykstantys valstybėje ir visuomenėje, tiesiogiai turėjo įtakos ir suaugusiųjų švietimui. Tad pradėjus akcentuoti Mokymosi visą gyvenimą idėją, kryptinas dėmesys ir į suaugusiųjų švietimo profesionalumą. Todėl toliau aptarsime vaidmenis, kuriuos atlieka suaugusiųjų švietėjas profesionalas – andragogas.

Andragogo vaidmenų heterogeniškumas

Išanalizavus mokslinę literatūrą (Teresevičienė et al., 2006; Carré, Caspar, 1999; Elias, 2004; Knowles, 1990; Knowles et al., 1998; Bellier, 2002 ir kt.) apie andragogo veiklą, realiai vykdomus vaidmenis įvairiose pasaulio šalyse (taip pat ir Lietuvoje), andragogo atliekami vaidmenys yra labai įvairūs. Šiandien kalbant apie nuolatinį suaugusiųjų švietimą, akcentuojama ne tiek mokymas, dėstymas, kiek andragogikos ir andragoginės veiklos technologijos, parama, pagalba suaugusiam besimokančiajam, vadybos, refleksijos ir kitos veiklos sritys bei andragogų analitikų (tyrėjų), andragogų organizatorių, konsultantų, patarėjų, vadybininkų, tutorių, mentorių atliekami vaidmenys, nes, kaip minėta, Lietuvoje nesant andragogo pareigybės galima kalbėti tik apie atliekamus profesinius vaidmenis.

Prieš gerą dešimtmetį Lietuvos visuomenėje (išskyrus edukologijos mokslininkų bendriją) paties termino *andragogika* ar *andragogas* samprata buvo neaiški, neapibrėžta, o ką jau kalbėti apie andragogo atliekamus vaidmenis. Iki kuriozų prieita stengiantis išskirti ir įvardyti andragogo veiklos funkcijas ar vaidmenis: „andragogas esti labiau „barmenas“ nei „šoumenas“ (Juozaitis, 1999, 31); „suaugusiųjų pedagogas“ (Barkauskaitė, 2006). Paminėta, kad XX a. pedagogikos mokslui buvo priskirta ne tik vaikų, bet ir suaugusiųjų ugdymas, todėl atsiradus *andragogikos* terminui išryškėjo neadekvati terminologija (*suaugusiųjų pedagogikos* terminas iš esmės yra prieštaringas).

Greta pedagogikos, kurios objektas yra vaikų ugdymo procesas, anuometės Jugoslavijos mokslininkai pasiūlė *andragogikos* terminą, kuris savo objektą numato suaugusiųjų švietimo procese.

Pagal *pedagogo* analogiją atsirado terminas *andragogas*, kuris dažniausiai buvo suprantamas kaip suaugusiųjų mokytojas, dėstytojas. Vis dėlto šiandien jau reikia kalbėti apie kitus nei andragogas – suaugusiųjų mokytojas – vaidmenis.

Šiaurės šalių (Skandinavijos) SOCRATES GRUNDTVIG projekto² metu 2004 m. buvo išskirti tokie andragogo vaidmenys: mokytojas, konsultantas, fasilitatorius / skatintojas, treneris. Be abejo, galima nesutikti su tokiais tarptautiniais terminais išreikštais vaidmenimis, tačiau projekto autoriai pateikia ir paaiškinimus:

- *mokytojo* vaidmenį geriausiai apibūdina žodis *žinios*. Jis apibūdina andragogą kaip dėstomo dalyko ekspertą, kurio veikla asocijuojasi su žinojimu;

² Geras suaugusiųjų mokytojas Europoje AGDE Nr. 114092-CP-1-2004-1EE-GRUNDTVIG-G11. Vilnius, 2006.

- *konsultanto* vaidmenį apibūdina žodis *organizuoti*, jo uždavinys – pagalba besimokantiesiems susipažįstant su naujomis tobulinimosi galimybėmis ir veiklos perspektyvomis;
- *fasilitatoriaus / skatintojo* vaidmenį apibūdina žodis *požiūris*. Jis skatina besimokančiųjų grupės veiklą ir taip ją organizuoja, kad mokymosi procesas duotų maksimalią naudą kiekvienam grupės dalyviui;
- *trenerio* vaidmenį apibūdina žodis *igūdžiai*. Jo uždavinys – tokių elgesio būdų ir normų, efektyviai padėsiančių tiek profesinėje, tiek asmeninėje veikloje, lavinimas.

Jau minėta, kad plėtojantis suaugusiųjų švietimo praktikai, atsiranda vis naujų andragogo vaidmenų. Todėl anksčiau pateiktas sąrašas gali būti laikomas bandymu išskirti atskirus ir praktikoje realiai atliekamus vaidmenis. Galima būtų padiskutuoti dėl terminų *fasilitatorius* (jį galima būtų keisti terminu *palengvintojas, pagalbininkas*, nes pirminė termino prasmė tokia ir yra) ir *treneris* (nes toks terminas labiau priimtinas sporto pasaulyje) vartojimo. Tačiau reikia pasakyti, kad terminų vartojimą lemia nusistovėjęs vienos ar kitos šalies tradicijos, andragoginės veiklos, konkrečios suaugusiųjų švietimo institucijos kultūra ir kt. veiksniai.

Įvertinę veiklos pokyčius ir stebėję realią andragogo profesinę veiklą Lietuvoje bei užsienyje, išanalizavę mokslinę literatūrą, apibendrinę įvairių vykdytų projektų³ rezultatus, R. M. Andriekienė, B. Jatkauskienė ir E. Jatkauskas (2009) išskyrė tokius andragogo vaidmenis:

- *andragogas lektorius* – tai andragogo vaidmuo, charakterizuojantis jį kaip dalyko ekspertą;
- *andragogas analitikas / tyrėjas* pradeda savo veiklą prieš pradėdant dirbti andragogui dėstytojui. Jis analizuoja užsakovų mokymosi poreikius, atlieka būsimų kursantų asmeninių savybių, gebėjimų, nuostatų, pomėgių ir kt. analizę. Kartu su užsakovais numato kursų tikslus ir uždavinius;
- *andragogas organizatorius* (vadybininkas) užtikrina informacijos perdavimą ir palaikymą tarp kursų teikėjų ir užsakovų, atsakingas ne tik už suaugusiųjų švietimo organizavimą, bet kartu nuolat ieško kursų užsakovų, veda derybas dėl kursų kainos, vietos, laiko;
- *andragogas konsultantas* teikia patarimus, konsultuoja įvairiais suaugusiųjų švietimo klausimais;
- *andragogas tutorius / mentorius* – jo veikla yra labiausiai susijusi su praktika ir asmens turimų praktinių, socialinių, strateginių kompetencijų tobulinimu.

³ 2005–2008 m. Nacionalinės kvalifikacijų sistemos sukūrimas. Nr. ESF 2004/2.40.0-K01-069/SUT-192-veikloje-moksliniame tyrime „ES politikos ir atskirų šalių patirties kuriant nacionalinės kvalifikacijų sistemos analizę (ekspertė). 2006–2008 AKTTOR (Analitiko kompetencijų tobulinimas ir jų taikymas organizacijose žmonių išteklių potencialo plėtrai skatinti. Projekto Nr. BPD2004-ESF-2.50-03-05/0088 (projekto koncepcijos kūrimas, ekspertė).

Kiti Lietuvos andragogikos mokslo atstovai M. Teresevičienė, G. Gedvilienė, V. Zuzevičiūtė akcentavo andragogo žmonių vadybininko ir derybininko vaidmenis (2006). A. M. Juozaitis savo monografijoje (2008) analizavo andragogo praktiko atliekamą vaidmenį ir pateikė jų neformaliojo mokymosi modelį. Tačiau dar kartą reikia pažymėti, kad nėra galutinai susitarta dėl atliekamų andragogo vaidmenų tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių andragogų bendrijose, vienijančiose mokslininkus ir praktikus.

Andragogo lektoriaus pagrindinė veiklos funkcija – parengti kursui interaktyvias metodines priemones, mokymosi medžiagos paketus, sudaryti tikslų andragoginį scenarijų, suskaidytą į dalis ir orientuotą į kursų tikslus, nustatyti kiekvienos andragoginio scenarijaus dalies uždavinius, įgyvendinant numatytus kursų tikslus bei uždavinius, padėti besimokantiesiems, juos padrąsinti, palaikyti, informuoti ir t. t., dalyvauti kursų vertinimo procedūroje, stebėti, kad nustatyti andragoginio scenarijaus uždaviniai atitiktų kursantų poreikius (Andriekienė, Anušienė, 2006).

Andragogas yra arba andragogikos, arba savo dėstomo dalyko, profesionalas. Jis, kaip ir suaugę besimokantieji, turi profesinį tikslą. Andragogas privalo reguliariai tobulinti savo profesinę kompetenciją, nes blogiausia, kas gali jam nutikti, – tai nugrimzti į rutiną. Nėra nieko baisiau už pašaipius, maištingus ir blogai besijaučiančius besimokančiuosius, tik ir „laukiančius“ įkyrėjusių andragogo pokštų ir pavyzdžių, primenančių „atšalusius kultūrinius konservus, kurių vartojimo terminas jau seniai yra pasibaigęs“ (Labruffe, 2005).

Andragogas, atlikdamas lektoriaus vaidmenį, sukuria palankią grupės mokymosi aplinką, sužadina susidomėjimą savo dalyku, įkvepia dvasią tam dalykui, kuris gal net buvo atmestas pirminio išsimokslinimo metu. Andragogas kuria teigiamą energiją visų paskaitų metu, jis palaiko tarpasmeninį ryšį, norą lenktyniauti, tuo skatindamas grupės dinamiką. Andragogas įkvepia kiekvieną besimokantįjį aktyviai ir geranoriškai jį išklausdamas, padrąsindamas savo pasisakymais ir suteikdamas reikiamą pagalbą dėl savo empatijos.

Kita vertus, andragogas privalo surikiuoti besimokančių suaugusiųjų fragmentiškas ar apytiksles žinias taip, kad patys besimokantieji gautų iš to naudos. Besimokantieji pagal savo suvokimą ir profesinę veiklą turi atrasti tinkamą mokymosi formą, remdamiesi formaliu andragogo ir kitų besimokančiųjų patirties indėliu. Tokioje mokymosi aplinkoje susiklosto besimokančiųjų grupės didžiausias turtas – teiginys „Aš daug ko išmokau iš kitų“. Andragogas lektorius yra mokymosi veiklos kompanionas, lydintis kiekvieną besimokantįjį žinių kelyje ir vadovaujantis jiems atliekant praktinius darbus individualiai arba su grupe. Tam tikrais momentais andragogas lektorius atlieka ramsčio vaidmenį, ypač iškilus mokymosi, šeimos ar profesinėms problemoms. Tokioje kryžkelėje yra sunku pasirinkti, todėl andragogas privalo įsikišti, kad tinkamai įvertintų vieno ar kito pasirinkto kelio pasekmes. Psichologiniu požiūriu yra labai pavojinga nutraukti įsipareigojimą kito konkretesnio įsipareigojimo naudai. Tokiam veiklos planui yra lengva pasiduoti ir mesti kelią dėl takelio. Andragogas lektorius suteikia formą savo perteikiamai

informacijai, specialiai pritaikęs turinį, siekdamas patenkinti besimokančiųjų lūkesčius, kuriuos jis pats iš anksto įvertina atitinkamomis priemonėmis.

Andragogas analitikas (tyrėjas) pradeda veiklą prieš pradėdamas dirbti andragogui dėstytojui. Jis analizuoja kursų užsakovų mokymosi poreikius, atlieka būsimų kursantų asmeninių savybių, gebėjimų, nuostatų, pomėgių ir kt. analizę. Pagal nustatytus ir išanalizuotus mokymosi poreikius kartu su užsakovais numato mokymosi kurso tikslą ir uždavinius, atlieka visos organizacijos ar jos padalinio, tarnybos, skyriaus veiklos analizę, sukuria kursų eigos projektą ir pasiūlo jį užsakovui, numato kursų vertinimo kriterijus ir pats dalyvauja vertinant. Perduoda suderintą su užsakovais mokymosi kursų projektą andragogui dėstytojui (Andriekienė, Anužienė ir Jatkauskas, 2008).

Andragogo analitiko veiklos funkcijos yra grindžiamos *andragoginės veiklos technologijomis*, kurios suprantamos kaip *pagrindinis andragogo analitiko veiklos parametras*. Bet kokio suaugusiesiems skirto kurso kūrimas grindžiamas sisteminiu struktūriniu požiūriu, nes pats kūrimas susideda iš kelių etapų: analizės, koncepcijos, plėtojimo, įgyvendinimo, vertinimo. Remiantis sistetine struktūrine kurso kūrimo koncepcija, kuri yra andragoginės veiklos technologijos pagrindas, galima parengti labai lankstų, poreikius atitinkantį mokymosi kursą, nes kurso kūrėjai sutelkia visą dėmesį į tai, ką besimokantieji jau moka, žino, geba ir ką jie dar tik pageidauja išmolti, sužinoti, gebėti (Mucchielli, 1985).

Visa andragogo analitiko veikla remiasi sisteminiu-struktūriniu požiūriu (analizė→koncepcija→plėtojimas→įgyvendinimas→vertinimas) į organizacijos darbuotojų tęstinį profesinį mokymą ir kompetencijų tobulinimą, kurie privalėtų būti orientuoti į konkrečius organizacijos ir darbuotojų tikslus bei poreikius (Anužienė et al., 2008). Minėta, kad andragogo analitiko veikla remiasi andragoginės veiklos technologijomis. Todėl analitiko veikla prasideda mokymosi poreikių analize. Apklausų, pokalbių, veiklos stebėjimo metu atskiriami darbuotojų mokymosi poreikiai nuo kitų poreikių (pavyzdžiui, veiklos organizavimo kaitos, darbo priemonių, formų, metodų kaitos poreikių ir kt.).

Nustačius mokymosi poreikius, atliekama būsimų kursantų asmeninių savybių, gebėjimų, nuostatų, vertybių, požiūrio į mokymąsi, veiklos konteksto, užduočių ir jų vykdymui reikalingų kompetencijų analizė. Tyrimo analizė baigiama ataskaita, kaip ir kiekvienas tolesnis veiklos etapas. Ji reikalinga tuo atveju, jei andragogo paslaugų užsakovas pageidautų įsitikinti analizės duomenų ir išvadų patikimumu arba kitam analitiko veiklos etapui samdytų kitą specialistą (Anužienė et al., 2008).

Kitas analitiko veiklos etapas yra skiriamas mokymosi tikslui, uždaviniams numatyti ir, tariant pageidaujamų įgyti kompetencijų terminais, išreikšti. Tikslas ir uždaviniai, kurso turinys derinamas su nustatytais ir išanalizuotais mokymosi poreikiais. Taip kuriama didaktinė schema, parenkama kurso strategija ir taktika, sudaroma sąmata.

Kartu su andragogu lektoriumi numatomas ir parengiamas pirminis mokymo paketas, kartu su kurso planu ir eigos aprašymu pateikiamas ekspertams (dėstytojams ir

kursantams). Po peržiūros (ekspertizės) jis grąžinamas andragogui analitikui korekcijai arba galutiniam parengimui.

Kitame etape andragogas analitikas dirba vienas arba kartu su andragogu organizatoriumi. Kurso realizavimo metu labai svarbu užtikrinti gerą mokymosi eigą ir padėti andragogui lektoriui lanksčiai reaguoti į galimas veiklos korekcijas (tvarkaraščio keitimas, laiko stoka ar perteklius ir kt.).

Andragogas analitikas dalyvauja andragoginės veiklos ir įgytų kompetencijų vertinimo procese bei kompetencijų taikymo stebėsenoje.

Andragogas organizatorius yra tas, kuris dirba tęstinio ugdymo centruose, įmonėse. Pagrindinė jo veikla suaugusiųjų švietimo organizavimo srityje skirstoma į vidinę (patarimai savoje institucijoje) ir išorinę (patarimai kursų užsakovams). Andragogas organizatorius užtikrina informacijos perdavimą ir palaikymą tarp kursų teikėjų ir užsakovų. Jis ne tik atsako už suaugusiųjų švietimo organizavimą, bet ir nuolat ieško kursų užsakovų, jei jis dirba tęstinio ugdymo ar studijų centre, ir teikėjų, jei jis dirba įmonėje. Taip pat jis palaiko glaudžius ryšius su visais centro darbuotojais, pažįsta andragogų dėstytojų ir andragogų konsultantų profesines kompetencijas. Andragogas organizatorius veda derybas dėl kursų kainos, vietos, laiko (Andriekienė, Anužienė, 2006).

Įmonės (organizacijos) andragogas organizatorius planuoja darbuotojų karjerą, kompetencijų tobulinimą, perkvalifikavimą, stažuotes, numato tęstinio profesinio mokymo (toliau – TPM) politiką, strategiją. Lietuvoje tai dažniausiai atlieka žmogiškųjų išteklių arba personalo skyriaus vadovas. Karjeros centrų vadovus taip pat galima laikyti andragogais organizatoriais, nes jie padeda asmenims planuoti savo karjerą informuodami, konsultuodami, orientuodami.

Vien keistis kartu su aplinka nepakanka. Šiandieninės konkurencijos sąlygomis nuolat tobulėjančios organizacijos koncepcija turi tapti realybe. Vienas iš mokymosi būdų – keistis patirtimi tarp darbuotojų. Tai labai geras būdas tobulinti įgūdžius, tačiau jei tai vyksta tik uždaroje sistemoje, tai yra organizacijoje, efektyvumas po kurio laiko ima mažėti. Tuomet galima organizuoti mokymus komandoms organizacijoje ar už jos ribų, siūsti darbuotojus į atvirus seminarus. Organizacijoms rekomenduojama susikurti keitimosi patirtimi sistemą, kad iš kvalifikacijos kėlimo kursų grįžę darbuotojai įgytomis žiniomis pasidalytų su kolegomis. Tai taupo laiką ir pinigus, kuria komandinę dvasią, padeda pačiam dalyviui geriau suprasti medžiagą ir verčia visą organizaciją tobulėti. Tad štai kodėl andragogas organizatorius tiek organizacijos viduje, tiek išoriniuose seminaruose yra naudingas. Jis gali sukaupti atitinkamų žinių bagažą, kuri nuolat atnaujinama. Taip pat turi priemonių, kurias gali kvalifikuotai panaudoti tam tikrai situacijai konkrečioje organizacijoje.

Andragogui organizatoriui keliama vis daugiau naujų reikalavimų, tačiau vis dar neaišku, kaip ir kokie jo atliekami vadybiniai vaidmenys turi didžiausią įtaką praktinėje veikloje bendradarbiaujant visiems suaugusiųjų švietimo proceso veikėjams: besimokan-

tiesiems, andragogui organizatoriui, dalykų dėstytojams, specialistams, organizacijos administracijai ir kt.

Kintanti mokymo ir mokymosi paradigma lemia esminius tiek andragogo (dalyko žinovo), tiek andragogo organizatoriaus, tiek besimokančiojo, tiek kitų suaugusiųjų švietimo proceso dalyvių veiklos pokyčius. Ryškus didaktinis konservatizmas nebegali tenkinti nei individo, nei visuomenės poreikių norimu lygiu. Neišvengiamai gausėja andragogų, savo veikloje taikančių laisvojo ugdymo principus, besiorientuojančių į suaugusio besimokančiojo asmenybę, jo poreikius, kaitą. Vis dažniau vertinamas ne andragogo darbas, bet jo veikla, pasireiškianti gebėjimais veikti įvairiose andragoginės veiklos situacijose. Akivaizdu, kad andragogui nebepakanka atlikti vien tik žinių perteikėjo, vertintojo ar net arbitro vaidmenis. Jo veikla tampa plati, įvairialypė. O andragogo organizatoriaus vaidmuo suprantamas kaip pagalbininko, kuris turi rūpintis besimokančio suaugusiojo švietimo procesu, jo kokybe.

Andragogo organizatoriaus veiklą galima įvardyti kaip santykių tarp besimokančio suaugusio asmens ir kito besimokančio suaugusio asmens, besimokančio suaugusio asmens ir andragogo lektoriaus, besimokančio suaugusio asmens ir suaugusiųjų švietimo institucijos, besimokančiųjų grupės ir andragogų, suaugusiųjų švietimo institucijos ir organizacijos kūrėją, skatintoją ir koordinatorių (Andriekienė, Jatkauskienė ir Jatkauskas, 2009).

Andragogo organizatoriaus veikla pernelyg sudėtinga, kad būtų galima visoms suaugusiųjų švietimo institucijoms ar organizacijoms taikyti tas pačias nuostatas ir instrukcijas. Mokymosi aplinkų plėtra, jų tipų gausėjimas andragogo organizatoriaus veiklą daro ypač priklausomą nuo konkrečioje institucijoje įsivyravusios suaugusiųjų švietimo strategijos, todėl šios veiklos reguliavimas yra suaugusiųjų švietimo institucijos ar verslo organizacijos apsisprendimas.

Šiuolaikinė andragoginės veiklos situacija ir visuomenės poreikiai veikia bendriausią andragogo organizatoriaus paskirtį, jis yra svarbus suaugusiųjų švietimo veikėjas, sudarantis prielaidas suaugusiųjų švietimo paslaugų teikimo kokybei (Andriekienė, Anužienė ir Jatkauskas, 2007).

Andragogo organizatoriaus veiklos paskirtis ir tikslas – koordinuoti komunikacinį procesą, siekiant panaudoti visas galimybes visapusiškam asmenybės vidinių galių atsiskleidimui. Andragogui organizatoriui keliami uždaviniai yra daugiaplaniai, tarpusavyje labai susipynę, sudėtingi ir kartu labai įvairiapusiai. Todėl siekėme išnagrinėti veiklos turinį.

Kaip minėta, pagrindinė andragogo organizatoriaus veikla suaugusiųjų švietimo organizavimo srityje skirstoma į *vidinę* (andragoginės veiklos organizavimas, koordinavimas, patarimai ir kt. savoje institucijoje) ir *išorinę* (patarimai kursų teikėjams, užsakovams). Jis užtikrina informacijos perdavimą ir palaikymą tarp kursų teikėjų ir užsakovų (Andriekienė, Anužienė, 2006).

Siekiant nustatyti andragogo organizatoriaus veiklos turinį, buvo remtasi Lietuvoje ir užsienyje atliktais tyrimais, mokslinės literatūros analize. Dar kartą reikia pažymėti,

kad andragogas organizatorius – tai ne pareigybė (bent jau Lietuvoje tokios pareigybės nėra), o tiesiog vienas iš andragogo atliekamų vaidmenų. Andragogo organizatoriaus vaidmenį Lietuvoje atlieka suaugusiųjų švietimo institucijose (pavyzdžiui, KU TSI) dirbantys metodininkai (pareigybė) ar organizacijose dirbantys konsultantai, vadybininkai.

Andragogo dėstytojo vaidmuo pasižymi tam tikra distancija, turimomis žiniomis, informacija besimokančiojo suaugusio asmens atžvilgiu, o andragogo organizatoriaus vaidmuo visada grindžiamas lygiaverčiais santykiais, kurių tikslas – vadovavimas, parama, pagalba, geresnės išeities pasiūlymas ir kt.

Kai kuriose ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse (Kanadoje, JAV, Šveicarijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje) andragogo organizatoriaus vaidmenį atlieka patarėjai (kai kur pareigybinėse instrukcijose jie vadinami konsultantais) suaugusiųjų švietimo klausimais (Pearn, 2002).

Andragogo konsultanto vaidmuo. Elgsenos tobulinimo klausimas lieka aktualus visiems: andragogams, atliekantiems konsultanto funkcijas, vadybininkams, derybininkams, klientams, tiekėjams, sutuoktiniams, tėvams, kiekvienam iš mūsų, kai esame įstumiami į emocinių sukurių zoną. Dažniausiai andragogas konsultantas yra neadekvačios elgsenos veidrodis (Andriekienė, Anužienė, 2006). Andragogas yra užaugusių vaikų, kurie retkarčiais pareiškia savo neryžtingumą mokytis, klausimų, ginčų, paneigimų, priekaištų, svarstymų ir visų tų antiandragoginių žaidimų objektas. Visiems suaugusiesiems, norintiems pagerinti savo asmeninius santykius, elgsenos tobulinimas yra privalomas, įpareigojantis susigyventi su labai blogomis situacijomis. Pokyčiai gali vykti tik pamažu, kadangi asmenybė yra jau gana seniai susiformavusi ir tik per aštrūs kampai gali būti nušlifuoti. Sovietinės mokyklos laikais kai kurie mokytojai vengė nekuklių ar nepatogių klausimų. Šiandien asmeniniame ar profesiniame gyvenime andragogas konsultantas tiesiogiai susiduria su daugybe smulkmenų, kurios gali išprovokuoti nekuklius klausimus. Daugeliu atvejų belieka pasitikėti žinomais problemos sprendimo būdais, kantrybe, patirtimi, nes turimas diplomai ne visada padeda.

Remiantis bendra konsultavimo samprata, išanalizavus mokslinę literatūrą, galima teigti, kad bendrieji konsultavimo principai taikomi ir suaugusiųjų švietime, ypač tęstinio profesinio mokymo srityje, mokymosi pasiekimų, įgytų įvairiose mokymosi aplinkose, vertinimo ir pripažinimo procedūrose, kuriant ir diegiant darbuotojų mokymo struktūras organizacijose ir kt.

Kalbant apie andragogo konsultanto veiklą, pirmiausia reikia akcentuoti tai, kad jis privalo gerai išmanyti suaugusiųjų mokymosi ypatumus, esmines problemas. Todėl andragogas konsultantas, teikdamas suaugusiųjų švietimo paslaugas, pirmiausia turėtų būti įgijęs specialųjį andragogo išsilavinimą.

Andragogo tutoriaus vaidmuo. Tutorius atlieka pagrindinį pagalbininko vaidmenį besimokančiųjų asmenų bendruomenėje, palaiko bendradarbiavimą, padrąsina, palengvina apsikeitimą idėjomis, užtikrindamas socialinį ir kognityvinį studentų išpareigojimą atliekant užduotis ir siekiant numatytų mokymosi tikslų (Jatkauskienė, Jovarauskaitė, 2010).

Tutoriaus veikos tikslas – palaikyti besimokantį asmenį jo savarankiško mokymosi metu, ugdyti jo savarankiškumo, refleksijos, metapažinimo (metakognityvinės) veiklos gebėjimus. Šie gebėjimai reikalingi tam, kad besimokantis asmuo galėtų įgytas žinias, įgūdžius perkelti į kitas, naujas mokymosi situacijas.

Tutorius nėra vien žinių perteikėjas, nes jo veikla grindžiama parama, pagalba besimokančiam asmeniui, pastarajam siekiant pačiam atrasti naują informaciją, ją paversti žiniomis. Tutorius padeda besimokančiajam apmąstyti jo mokymosi būdus, kognityvines strategijas, sąveiką su kitais besimokančiais ir aplinka. Jis taip pat padeda įveikti spontanišką naujos informacijos, žinių atradimo etapą jam vadovaudamas, vesdamas besimokantį link mokymosi būdo, turinio, strategijos suvokimo etapo. Kartu tutorius užtikrina ir efektyvią didaktinę veiklą, taikydamas sinchronines ar asinchronines komunikacijos priemones.

Padėdamas besimokančiajam siekti numatytų mokymosi tikslų, *tutorius tampa tarpininku tarp studijų institucijos ir besimokančiojo bei tarp besimokančiojo ir mokymosi objekto* (Rodet, 2003).

Kita labai svarbi tutoriaus funkcija – nuotolinių studijų *ekspertas ir kurso koncepcijos kūrėjas* (Jatkauskienė, Jovarauskaitė, 2010). Kadangi tutorius yra arčiausiai besimokančiojo, jam lengviausia sužinoti, kurie mokymosi šaltiniai, priemonės, laikmenos geriausiai užtikrina mokymosi veiklą.

Tutoriaus atliekamos funkcijos, kompetencijos reiškiasi didele įvairove, nes tai priklauso nuo institucijos, kurioje dirba tutorius (pvz., organizacijoje tutoriaus veikla reiškiasi kaip praktikos vadovo, o universitete – kaip savarankiško mokymosi organizatoriaus, pagalbininko ir kt.), nuo tutoriaus paramą, pagalbą gaunančių veikėjų (besimokantys asmenys, praktikantai, stažuotojai, naujai priimti į darbą asmenys ir kt.), nuo tutorystės tikslų, uždavinių ir kt. veiksmų (Jatkauskienė, Jovarauskaitė, 2010).

Tutorius, atlikdamas savo funkcijas, yra ne tik asmuo – šaltinis, tarpininkas tarp institucijos ir besimokančio asmens, tarp besimokančio asmens ir siekiamų žinių. Jis kartu su besimokančiuoju numato individualų studijų planą, užtikrina savarankiško mokymosi stebėseną (analizuoja atsakymus į klausimus, mokymosi pažangą, rezultatus ir kt.), teikia besimokančiajam grįžtamąjį ryšį, vertina savarankiško mokymosi metu įgytas žinias, kompetencijas.

Andragogo atliekamų vaidmenų raiška

Lietuvoje, kaip minėta, andragogo pareigybės dar nėra. Ji labai reikalinga ne tik patiems realia savo veikla užsiimantiems andragogams, bet ir veiklos kokybei užtikrinti, nes pareigybės apraše atsirastų bent jau vienodi visiems kvalifikaciniai reikalavimai. Lietuvoje, kaip ir užsienio šalyse, vyksta realus suaugusiųjų švietimo procesas. Šiandien Lietuvoje veikia apie 370 suaugusiųjų švietimu užsiimančių organizacijų ir apie 400 įvai-

riausio pobūdžio konsultacinių įmonių, kurios moko ir konsultuoja suaugusiuosius (suaugusius besimokančiuosius ir suaugusiųjų švietėjus) (Juozaitis, 2008). Daugelyje įmonių, organizacijų vyksta darbuotojų mokymas, o įvairiuose kursuose, asociacijose, klubuose šalies gyventojai tenkina savo mokymosi poreikius, skirtus ne vien dalykinių, bet ir socialinių kompetencijų tobulinimui, savišvietai, saviugdai. Visur, kur teikiamos suaugusiųjų švietimo paslaugos, šalia suaugusių besimokančiųjų yra ir andragogas. Tačiau minėtose institucijose dirbantys specialistai vadinami įvairiai (suaugusiųjų švietėjais, mokytojais, treneriais, lektoriais, vadybininkais ir kt.), įvairus ir jų išsilavinimas (su retom išimtim andragoginis). Paradoksas, bet realiai egzistuojanti veikla neapibrėžta andragogo pareigybėmis, nes jų tiesiog nėra. Matyt, Lietuvoje dar gyva nuostata, kad bet kas laisvalaikiu gali tapti andragogu, jei galvojama, kad suaugusiųjų švietimo veiklai realizuoti pakanka kai kurių žinių, asmeninių bendravimo gebėjimų ir abejotino pašaukimo dirbti su užaugusiais vaikais, t. y. suaugusiaisiais, o ne konkrečiai nurodytų kvalifikacinių pareigybių reikalavimų. Atliepiant mokymosi visą gyvenimą nuostatą, visame pasaulyje ir Lietuvoje išsivysčius suaugusiųjų švietimui, reikalavimai andragogų veiklai, pasirengimui jai, profesionalumui labai išaugo. Tačiau Lietuvoje reali andragogo veikla taip ir liko neapibrėžta. Lietuvoje iki šiol nėra nei andragogo veiklos, nei rengimo standarto, nei tokios pareigybės, nors pati veikla egzistuoja. Todėl sudėtinga kalbėti apie andragogo veiklai keliamus reikalavimus, kokybiškai teikiamas suaugusiųjų švietimo paslaugas, profesionalumą, andragogų socialinį statusą ir kt. Lietuvoje įvedus andragogo pareigybę būtų pasiekta, kad realiai egzistuojanti suaugusiųjų švietimo veikla taptų profesionalesnė teikiamų paslaugų kokybės aspektu, užtikrintų Lietuvos švietimo strategijoje numatytus uždavinius. Įvedus andragogo pareigybę, būtų palankesnė profesinė, socialinė Andragogikos specialybės absolventų integracija. Nors andragogikos specialistus bakalauro ir magistro studijose rengia Klaipėdos, Vytauto Didžiojo ir kt. universitetai, tačiau Lietuvoje jų dar trūksta. Dažnas andragogikos studijų absolventas, įvaldęs užsienio kalbą, išvyksta dirbti ir gyventi į užsienio šalis, kur jis turi galimybę įsidarbinti pagal specialybę, nes užsienio šalyse (Didžiojoje Britanijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Skandinavijos šalyse ir kt.) yra įteisinta ne viena, o keletas andragogo pareigybių. Taigi nesant pareigybės, Lietuva praranda ne tik studentus, jaunos specialistus, piliečius, bet ir neužtikrina kokybiško suaugusiųjų švietimo, teikiamo įvairaus (kartais visiškai neadekvataus) pareigybėmis neapibrėžto išsimokslinimo asmenų. Andragogo pareigybės atsiradimas taptų akstinu andragogų rengimo, profesinės veiklos standartams atsirasti. Taip reali ir daugiafunkcionalumu pasižyminti andragogo veikla įgautų realiai visame pasaulyje egzistuojančios veiklos realius, civilizuotus, formalios profesinės veiklos kontūrus.

Tačiau reikia pasakyti, kad andragogo vaidmenys yra apibūdinti kitais pavadinimais egzistuojančiose pareigybėse (dėstytojo, metodininko, konsultanto, vadybininko ir kt.). Taip pat ir „Lietuvos profesijų klasifikatoriuje“ galima aptikti išskirtas profesijas, jų grupes ir kodus bei pagrindinės veiklos aprašus, iš dalies atitinkančius andragogo realizuojamus

vaidmenis, bet tokios profesijos kaip andragogas jame nėra. Taigi *andragogo lektoriaus* vaidmens raiška iš dalies atspindi veiklos „Universitetų, kolegijų ir kitų aukštojo mokslo įstaigų dėstytojais“, kodas 231⁴, apraše:

„Universitetų, kolegijų ir kitų aukštojo mokslo įstaigų dėstytojais dėsto skirtingų švietimo lygmenų dalykus baigusiems vidurinę mokyklą, dirba tiriamąjį darbą, tobulina ar kuria koncepcijas, teorijas ar darbo metodus, susijusius su jų dėstomais dalykais, rengia mokslinius metodinius straipsnius bei rašo knygas.

Pagrindinės atliekamos užduotys: mokymo planų sudarymas ir keitimas; kursų, seminarų vedimas, paskaitų skaitymas; dalyvavimas sprendžiant universiteto mokymo organizavimo ar panašius klausimus; mokslinio tiriamojo darbo atlikimas, siekiant sukurti ar patobulinti koncepcijas, teorijas ar metodikas, leidžiančias praktiškai pritaikyti žinias pramonės ir kitose srityse; metodinių (mokslinių) straipsnių ir knygų rengimas. Taip pat gali būti priskiriamas vadovavimas kitiems darbuotojams. Šios grupės profesijos skirstomos pagal studijų sritis.“

Andragogas patarėjas (konsultantas) ir andragogas organizatorius. Lietuvos profesijų klasifikatoriuje egzistuoja ir tokia profesija kaip švietimo konsultantas. 1 priede pateikiamas veiklos aprašas ir švietimo konsultantų veiklos nuostatai (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. birželio 7 d. įsakymu Nr. ISAK-1041 (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. birželio 20 d. įsakymu Nr. ISAK-1866 redakcija) ŠVIETIMO KONSULTANTŲ VEIKLOS NUOSTATAI). Išanalizavus švietimo konsultantų veiklos nuostatus, aiškiai matyti, kad kalbama apie pirminį, o ne tęstinį rengimą, t. y. apie vaikų ir jaunimo, o ne suaugusiųjų švietimą.

Lietuvoje įvairiose suaugusiųjų švietimo institucijose, konsultacinėse įstaigose andragogo organizatoriaus ir konsultanto vaidmenys reiškiasi tokiose pareigybėse:

- organizacijų, teikiančių išsilavinimą suaugusiesiems, vadovai ir administracijos personalas;
- personalo darbuotojai, dalyvaujantys tarpkultūriniame suaugusiųjų švietime arba dirbantys su migrantais darbuotojais ir keliautojais;
- personalo darbuotojai, dirbantys su suaugusiais, turinčiais specialiųjų ugdymo poreikių;
- konsultantai ir karjeros patarėjai;
- ir kt.

Labai dažnai užsienio šalyse andragogas organizatorius vadinamas patarėju TPM (Tęstinis profesinis mokymas) klausimais, net yra tokios pareigybės. Jis numato, parengia TPM kursų pasiūlos katalogą, arba kursų, vykstančių darbo vietoje, pasiūlą, atsižvelgęs į TPM užsakovų poreikius.

⁴ Lietuvos profesijų klasifikatorius

Pagrindinės andragogo patarėjo TPM klausimais funkcijos:

- naujų TPM paslaugų reklama, TPM rinkos analizė, naujų TPM žinių paieška, derybos dėl sutarčių su TPM užsakovais;
- organizacijų konsultavimas darbuotojų TPM klausimais;
- andragogų lektorių komandos koordinavimas;
- TPM veiklos organizavimas ir vertinimas;
- TPM kokybės užtikrinimas.

Kai kuriose suaugusiųjų švietimo institucijose andragogas patarėjas TPM klausimais užsiima tik TPM paslaugų rinkodara. Todėl jis valdo ir plėtoja TPM paslaugų portfelį, analizuoja TPM užsakovų poreikius, reklamuoja turimą TPM kursų katalogą ar siūlo atitinkamus TPM sprendimus organizacijų darbo vietoje.

Verslo organizacijose taip pat egzistuoja andragogas patarėjas TPM klausimais. Šias pareigas atliekantis asmuo dažniausiai dirba žmogiškųjų išteklių valdymo (personalo) padalinyje.

Verslo organizacijoje dirbančio andragogo patarėjo pagrindinės veiklos funkcijos:

- organizacijos darbuotojų TPM poreikių nustatymas ir analizė, atsižvelgiant į ekonominius, socialinius, technologinius organizacijos pokyčius;
- TPM plano sukūrimas, įvertinus žmogiškąjį, biudžeto, juridinį, organizacinį, didaktinį organizacijos aspektus kartu su organizacijos vadovais ir visų darbuotojų atstovais;
- TPM plano diegimas, ieškant TPM paslaugų teikėjo, finansavimo šaltinių paieškos;
- TPM skirtų investicijų, kursų rezultatyvumo vertinimas.

Šiuo metu andragogo patarėjo veikla plečiasi, pildosi naujomis veiklos funkcijomis. Jis organizuoja visos organizacijos darbuotojų profesionalizacijos procesą, siekiant išankstinio darbo vietų ir kompetencijų valdymo (Le Boterf, 2010) organizacijos andragogas pasižymi vadovų pripažintu savo profesiniu andragogo kompetentingumu, todėl jis gali būti savos organizacijos darbuotojų mokytoju (lektoriumi) lygiai taip pat, kaip ir iš kitur kviečiami andragogai lektoriai.

Andragogo analitiko vaidmuo reiškiasi dėstytojų, lektorių pareigybėmis. Organizacijose analitikais dirba personalo vadybininkai.

Andragogas tutorius – šis vaidmuo realiai reiškiasi oficialiomis ir neoficialiomis studentų grupės kuratoriaus pareigomis. Sovietiniais metais grupės kuratoriaus funkcijos ir pati veikla buvo labai politizuota, tačiau dabar tutoriaus vaidmenį atlieka ir dalykų dėstytojai, ir praktikos vadovai, ir metodininkai.

Išvados

Apibendrinant įvairių mokslinės literatūros analizę, atlikus įvairių andragogo vaidmenų lyginamąją analizę, galima teigti, kad:

- Siekiant užtikrinti suaugusių asmenų nuolatinį tobulėjimą ir Mokymosi visą gyvenimą koncepciją modernioje visuomenėje privalo būti teikiamos profesionalios ir kokybiškos suaugusiųjų švietimo paslaugos. Nes modernioje visuomenėje švietimas laiduoja socialinį statusą, socialinį mobilumą, geresnes karjeros galimybes;
- Suaugusiųjų švietimo kokybiškas paslaugas derėtų teikti suaugusiųjų švietėjui profesionalui – andragogui, kuris atlieka daug funkcijų, – rengia mokymo programas, organizuoja ir įgyvendina jas. Jis yra ir organizatorius, ir konsultantas, ir lektorius, ir analitikas, ir tutorius viename asmenyje, jo vaidmenys nėra vienodi, pasižymi heterogeniškumu. Vadinasi, šiandien tradicinis andragogo lektoriaus vaidmuo papildomas naujais vaidmenimis: organizatoriaus (vadybininko), tyrėjo, analitiko, mentoriaus, tutoriaus, konsultanto ir kt. Tai yra akivaizdus andragogų ir jų veiklos profesionalizacijos įrodymas;
- Andragogo lektoriaus, andragogo organizatoriaus, andragogo konsultanto, andragogo tutoriaus atliekami vaidmenys yra labiau praktinio pobūdžio, o andragogo analitiko (tyrėjo) vaidmuo pasižymi labiau diagnostiniu, prognostiniu bei strateginiu pobūdžiu ir reikalauja specialių funkcinių kompetencijų, kurios taps dar aktualesnės Lietuvoje įsigaliojus neformalaus ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo mechanizmui. Nesant andragogo pareigybės, tenka kalbėti tik apie vaidmenis, tačiau vertėtų akcentuoti tai, kad minėti vaidmenys reiškiasi įvairiose kitose suaugusiųjų švietimo veikėjų pareigose, o tai sunkina pačių andragogų ir jų veiklos profesionalizaciją;
- Išpopuliarėjus suaugusiųjų švietimui, išaugo ir plataus profilio andragogų poreikis. Savaiame suprantama, kad taip greitai šios spragos universitetiniu rengimu nepanaikinsime. Todėl išliks andragogų praktikų, savanorių, savamokslių, tobulinančių savo turimas kompetencijas įvairiomis priemonėmis bei formomis ir dalyvaujančių mokymosi pasiekimų, įgytų įvairiose aplinkose, vertinimo bei pripažinimo procese, poreikis. Tikėtina, kad pastarasis reiškinys įneš svarų indėlį į andragogų, neturinčių specialaus universitetinio pasirengimo, profesionalizaciją.

Literatūra

- Andriekienė, R. M., Anužienė, B. (2006). *Andragoginiai kompetencijų tobulinimo aspektai tęstiniame profesiniame mokyme: Monografija*. Klaipėda: KU leidykla.
- Andriekienė, R. M. (2011). Andragogų profesionalizacija atliekamų vaidmenų aspektu. *Andragogika*, 2, 13–28.

- Andriekienė, R. M., Anužienė, B., Jatkauskas, E. (2008). Andragogo analitiko (tyrėjo) kompetentingumo modelis. *Mokytojų ugdymas*, 9.
- Andriekienė, R. M., Jatkauskienė, B., Jatkauskas, E. (2009). Andragogo veiklos ypatumai slaugos specialistų kvalifikacijos tobulinimo aspektu. *Sveikatos mokslai*, 2 (19).
- Appleby, J., Hunt, L., Jacob, M. (1998). *Tiesos sakymas apie istoriją*. Vilnius: Margi raštai.
- Ališauskas, R. (2010). Švietimo ir visuomenės sinergijos prielaidos. *Pedagogika*, 100, 7–41.
- Barkauskaitė, M. (2006). *Suaugusiųjų pedagogikos gairės*. Vilnius: VPU leidykla.
- Bellier, S. (2002). *Ingénierie en formation des adultes*. Paris: Liaisons.
- Bauman, Z. (2007). *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vilnius: Apostrofa.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Bourdieu, P. (1989). Social Space and Symbolic Power. *Sociological Theory*. S. I. *American Sociological Association*, 17(1), 125–153. <http://dx.doi.org/10.2307/202060>
- Baudrillard, J. (2005). *Cool memories*. Paris: Galilée.
- Carrol, M. T. (2000). *Modernite populaire en Amerique: Experrence, Technologie, Mythohistory*. Universite de l'Etat de pression de New York.
- Carré, Ph., Caspar, P. (1999). *Traité des sciences et des techniques de la formation*. Paris: Dunod.
- DARES. (2009). *Statistiques*.
- Elias, J. L. (2004). *Andragogy revisited*. Montréal: Adult Education Quarterly.
- Habermas, J. (1981). *Modernity versus Postmodernity*. *New German Critique*, 22, 3–14. <http://dx.doi.org/10.2307/487859>
- Fernandez, J. (2004). *La formation de formateurs d'adultes: utilisation du processus de recherche-formation-action comme cheminement de formation*. Sherbrooke: CRP.
- Giddens, A. (2000). *Modernybė ir asmens tapatumas: asmuo ir visuomenė vėlyvosios modernybės amžiuje*. Vilnius: Pradai.
- Jatkauskienė, B., Jatkauskas, E. (2010). Andragogų profesionalizacija veiklos daugiafunktionalumo aspektu. *Mokytojų ugdymas*, 14, 128–137.
- Jatkauskienė, B., Jovarauskaitė, A. (2011). *Tutoriaus veikla paramos, pagalbos studentui aspektu: Studijų knyga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto I-kl.
- Juozaitis, A. M. (2008). *Andragogų praktikų neformaliojo mokymosi modelis: Monografija*. Vilnius.
- Juozaitienė, R., Juozaitis, A. M., Lukošūnienė, V. (2011). *Andragogų klausimai. Praktiniai suaugusiųjų mokymo aspektai*. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija.
- Kavolis, V. (1996). *Kultūros dirbtuvė*. Vilnius: Baltos lankos.
- Knowles, M., Holton, E., Swanson, R. (1998). *The adult learner: the definitive classic in adult education and human resource development*. Houston: TX: Gulf Publishing.
- Labruffe, A. (2005). *La formation des adultes*. Paris: AFNOR, 185–187.
- Laot, F. F. (2005). Les formateurs d'adultes ont-ils jamais existé? *Education permanente*, 164.
- Leonavičius, V. (2011). Dėl aukštojo mokslo sociologijos objekto. *Andragogika*, 1, 111–125
- Toluitienė, G., Jovarauskaitė, A. (2011). Mokymosi poreikiai demografinių veiksnių kontekstas: studijuojančiųjų požiūrio tyrimas. *Andragogika*, 1, 47–58.
- Teresevičienė, M., Gedvilienė, G., Zuzevičiūtė, V. (2006). *Andragogika*. Kaunas: VDU leidykla.

- Trakšėlys, K. (2012). Andragoginės prieigos taikymas atstatant socialinius įgūdžius. *Andragogika*, 3, 202–210.
- Trakšėlys, K. (2011). Adult learning within organization as an element of professionalization. *Andragogika*, 2, 140–148.
- Zuzevičiūtė, V., Teresevičienė, M. (2008). *Suaugusiųjų mokymasis. Andragoginės veiklos perspektyva ir andragoginės veiklos modelis*. Kaunas: VDU.

Andragogue Roles Expression Modern Society

Kęstutis Trakšėlysis¹, Rūta Marija Andriekienė²

¹ Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Education, Studentų St. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania, kestutistrak@gmail.com

² Klaipėda University, Institute of Continuous Studies, Department of Andragogy, Sportininkų St. 13, LT-92257 Klaipėda, Lithuania, ruta.andriekiene@ku.lt

Summary

The article reveals and analyzes the heterogenic roles of andragogues in the nowadays changing adult education reality. Today we can meet the elements of andragogue's activities in various sectors and social fields: vocational education and training, continuing vocational training, professional and social integration, institutions and organisations providing in-service training for staff, adult education, various administrative structures, associations, leisure clubs, health education, social work, colleges, universities, institutions that are dealing with informally or non-formally acquired learning outcomes validation, providing counselling or information services, etc.

Thus, the andragogue's profession is not legitimized yet and there is no andragogue's position, we have to discuss the roles that are really performed and their expression in other positions.

The article consists of two chapters. The Chapter One analyzes various roles realized by andragogue: andragogue lecturer, organizer, analyst, counsellor, and tutor. There are efforts based on scientific literature analysis and praxeological andragogues' activities investigations in order to justify the roles performed by andragogue.

The Chapter Two is dedicated to the real expression of the andragogue's performance roles in different positions of adult education actor. It is assumed that this factor makes andragogues' professionalization more difficult, there is a need to legitimize the profession.

Keywords: *andragogue, andragogue roles, modern society.*

Įteikta / Received 2015-06-16
Priimta / Accepted 2016-04-18